



**USAID** | **УКРАЇНА**  
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: КРОК ЗА КРОКОМ

# ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ



Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

Київ – 2015



## ПРО ПРОЕКТ

Інклюзивна освіта, або створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в системі загальної освіти, є не тільки проявом демократичності українського суспільства, яке має забезпечувати права своїх громадян, а й міжнародним зобов'язанням, пов'язаним з ратифікацією Україною Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю». У статті 24 «Освіта» цієї конвенції зазначено, що держави-члени конвенції повинні впроваджувати інклюзивну освіту на всіх рівнях системи освіти.

Останнім часом чимало змін здійснено на цьому шляху як на рівні законодавства, так і на рівні практики: внесені зміни в основні Закони України про розвиток і впровадження інклюзивної освіти; створені умови для навчання дітей і молоді з особливими освітніми потребами на базі багатьох дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, здійснюється підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища тощо. Водночас, багато викликів усе ще постає на цьому шляху: брак ресурсів, досвіду, розуміння основних переваг цієї нової філософії освіти.

Саме для вирішення основних викликів, пов'язаних із забезпеченням одного з основних прав кожної людини – права на освіту, був створений проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», який запроваджувався впродовж 2013–2015 років Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку – USAID. Загальною метою проекту було покращення умов для отримання освіти дітей з особливими освітніми потребами дошкільного й молодшого шкільного віку шляхом відкриття інклюзивних ресурсних центрів, створених для забезпечення підтримки батьків дітей з особливими потребами та педагогів, які працюють з ними.

Такі інклюзивні ресурсні центри (ІРЦ) були створені на базі психолого-медико-педагогічних консультацій у містах Вінниця, Київ, Рівне, Черкаси, а також на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Створені ІРЦ надають методичну, інформаційну, консультаційну підтримку батькам дітей з особливими потребами та педагогам, які працюють із цими дітьми, а також обстоюють права цих дітей та їхніх батьків.

*Наталія Софій,*

*Директор Всеукраїнського фонду «Крок за кроком»*



## ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

*Одного разу я розмовляла з мамою, син якої навчається в нашій школі. Хлопчик має значні порушення розвитку й тому не може засвоювати матеріал шкільної програми на такому самому рівні, як більшість його однолітків.*

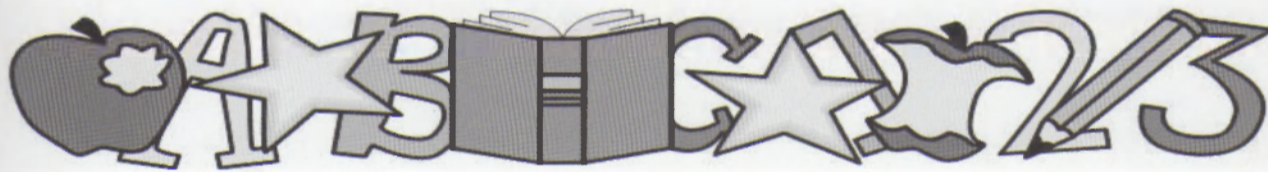
*Я поцікавилась у мами, що вона думає про очікування від навчання свого сина.*

*«По-перше, – відповіла вона, – не навчайте мого хлопчика багато всього різного.*

*По-друге, – продовжила вона, – не марнуйте його часу даремно.*

*І на останок додала: «Якщо мій син зможе засвоїти менше, ніж інші діти, тоді, прошу, навчити його найважливішого з того, що він мусить знати, щоби достойно жити у громаді».*

У цих матеріалах представлено відповіді на ключові запитання, які найчастіше ставлять педагоги, фахівці й батьки при складанні та реалізації індивідуальної програми розвитку.



## ДЛЯ КОГО СКЛАДАЄТЬСЯ ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ?

**Індивідуальна програма розвитку (ІПР)** розробляється для учнів, у яких виникають труднощі при засвоєнні змісту навчальної програми загальноосвітніх навчальних закладів. Найчастіше такі труднощі пов'язані з особливостями психофізичного розвитку дитини. Індивідуальне планування забезпечує навчання таких учнів з урахуванням їхніх можливостей і потреб і дає можливість проводити системну оцінку досягнень у всіх сферах розвитку дитини.

### **Індивідуальна програма розвитку:**

**Метою** складання індивідуальної програми розвитку є вироблення командою фахівців спільного бачення ефективності організації навчально-виховного процесу дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього простору.

**Індивідуальна програма розвитку (ІПР)** – це документ, який відображає процес планування, загального розвитку, досягнень у тих сферах життєдіяльності учня, в яких він потребує додаткової підтримки. ІПР розробляється командою фахівців (групою індивідуального супроводу дитини), у склад якої входять учитель, асистент учителя, представник адміністрації, спеціальні педагоги й обов'язково батьки.

Індивідуальна програма розвитку дитини розробляється на рік і переглядається двічі на рік. У разі потреби частішого перегляду документу будь-хто із членів команди індивідуального супроводу дитини може ініціювати позачергову зустріч для обговорення реалізації індивідуальної програми розвитку. Зокрема, коли в дитини виникають труднощі при засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу або, навпаки, виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань.

Технологія індивідуального планування передбачає вивчення потреб і можливостей дитини, специфіки її навчання. З огляду на це, документ розробляється для кожної такої дитини окремо і містить ті розділи індивідуальної програми розвитку, розробка яких допомагає адаптувати освітнє середовище під потреби дитини. Цим пояснюється різний обсяг сторінок у кожному такому документі. Наприклад, для дітей зі складними порушеннями в розвитку він буде деталізованим, буде містити всі розділи ІПР, включаючи й індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму.



## ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ МІСТИТЬ ТАКІ РОЗДІЛИ:

**1. Загальна інформація про дитину:** ім'я та прізвище, вік, телефони батьків, адреса, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини у школу та строк, на який складається програма.

**2. Наявний рівень знань і вмінь.** Група фахівців вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення:

- ✓ її вміння, сильні якості та труднощі, стиль навчання, у чому їй потрібна допомога;
- ✓ інформація про вплив порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості, надані психолого-медико-педагогічною консультацією).

**3. Спеціальні та додаткові освітні послуги.** В індивідуальній програмі розвитку фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами), указуються кількість і тривалість таких занять з дитиною.

**4. Адаптація/модифікація.** При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптацію та модифікацію слід розробити для облаштування середовища, застосування належних навчальних методів, матеріалів, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини.

- **Індивідуальний навчальний план** визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин.
- **Індивідуальна навчальна програма** для дитини з особливими освітніми потребами розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з їх відповідною адаптацією. Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які повинні опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.



## СКЛАДАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ (ІПР) БУДЕ МАКСИМАЛЬНО ЕФЕКТИВНИМ, КОЛИ:

✓ діяльність фахівців індивідуального супроводу дитини ґрунтується на принципах співробітництва, є чітко спланованою й систематичною;

✓ усі члени команди обмінюються інформацією про результати вивчення особливостей розвитку дитини, стратегій навчання, успіхів і формулюють низку питань для вирішення, визначаючи їх пріоритетність;

✓ планування індивідуальної навчальної програми відбувається на основі результатів поточного вивчення можливостей дитини з орієнтиром на її сильні сторони;

✓ фахівці дають свої рекомендації педагогам про особливості навчання дитини з певним порушенням у розвитку, які фор-

мулюються чітко і є обов'язковими при застосуванні як на уроках, так і в позакласній діяльності;

✓ під час планування чітко окреслюються цілі й завдання навчання та розвитку;

✓ обов'язки всіх членів команди індивідуального супроводу дитини чітко визначені;

✓ в індивідуальній програмі розвитку фіксуються прогрес у розвитку дитини та методи оцінювання, які при цьому застосовувались;

✓ в індивідуальну програму розвитку за потреби вносяться корективи, забезпечуючи гнучкість процесу навчання та ефективність засвоєння учнем знань і соціального досвіду.

### На які нормативно-правові документи слід спиратися при розробці ІПР:

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.1.2014 № 80 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку (початкова школа)».

Лист Міністерства освіти і науки «Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/15 навчальний рік» від 25.6.2014 № 1/9-335.

Лист Міністерства освіти і науки від 28.8.2014 № 1/9-430 «До листів Міністерства освіти і науки України від 25.6.2014 № 1/9-335 і від 13.8.2014 № 1/9-413».

Методичні рекомендації про організацію навчально-виховного процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку (лист Міністерства освіти і науки України від 13.8.2014 № 0/9-413).



## РІВНІ ПІДТРИМКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБЛИВИХ ПОТРЕБ УЧНІВ

### МОДИФІКАЦІЯ

Модифікація використовується в роботі з учнями, що мають значні когнітивні порушення. Вона змінює характер навчання, *змінюючи зміст*, понятійну сутність навчального матеріалу. Модифікація це **зміна інструкції виконання завдання**, що передбачає зміну очікуваного результату. Вона адресована школярам, здатним засвоювати матеріал типових навчальних програм за умови суттєвої модифікації їх змісту відповідно до навчальних потреб того чи іншого учня.

### АДАПТАЦІЯ

Адаптація – змінює характер навчання, *не змінюючи зміст*, понятійну сутність навчального матеріалу. Адаптація це **зміна умов** виконання завдання які допоможуть учневі досягти очікуваних результатів навчання. Адаптації покликані розв'язувати специфічні завдання, зумовлені індивідуальними потребами. Наприклад, учневі, який внаслідок інвалідності не може працювати зі звичайними друкованими матеріалами, інформацію та вказівки необхідно надавати вербально і в письмовій формі; причому набуті знання він також має демонструвати аналогічним чином. Для учня з розладом уваги новий матеріал і завдання слід поділяти на менші складові й використовувати список із переліком дій для контролю за виконанням завдання.

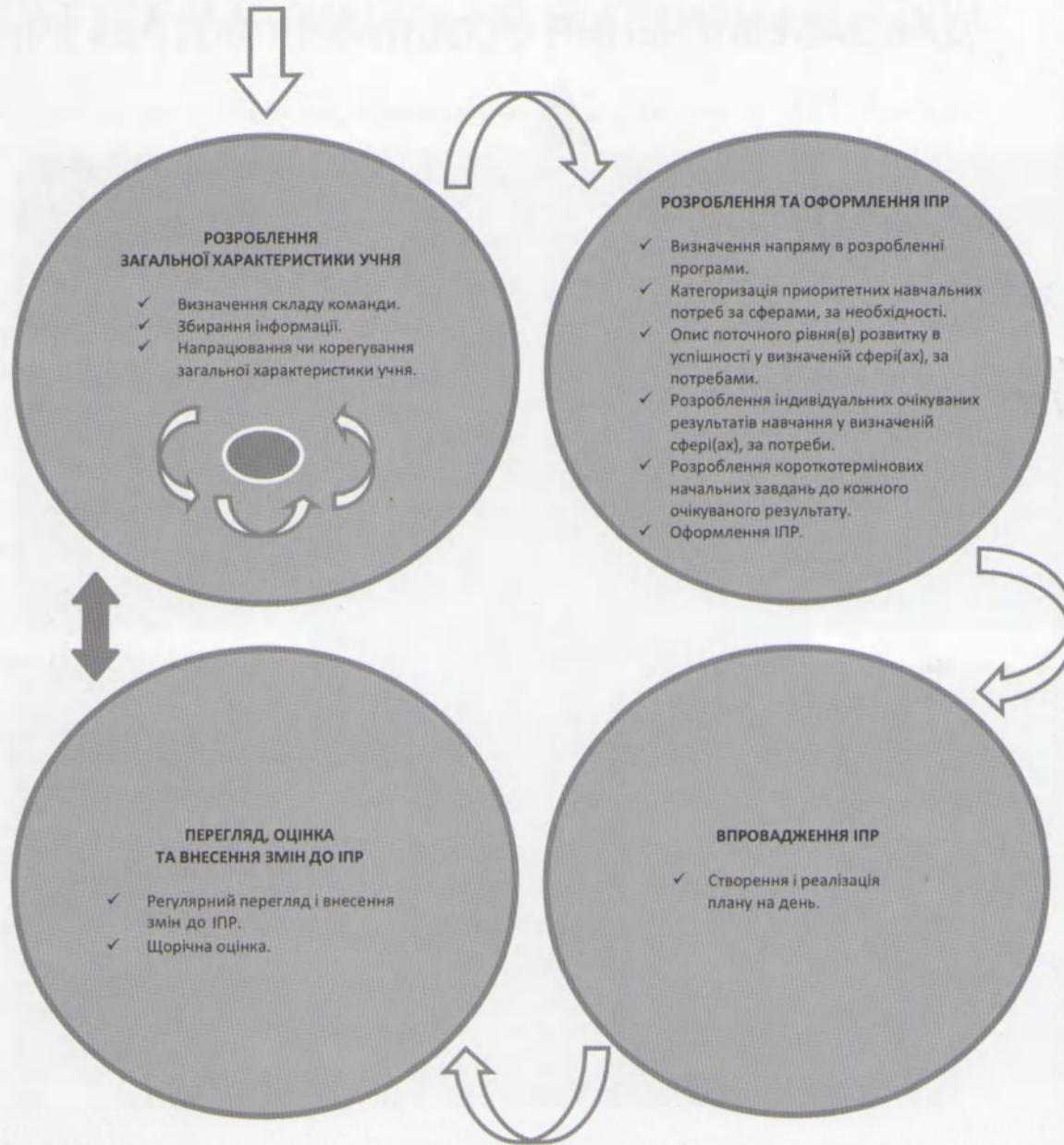
### ВИДИ АДАПТАЦІЇ

- пристосування *середовища* (збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом);
- *адаптація навчальних підходів* (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);
- *адаптація матеріалів* (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, тощо).

### ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ

Диференційоване викладання орієнтовано на роботу з розмаїтим учнівським колективом, дає змогу організувати навчальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з використанням широкого діапазону підходів, стратегій та методик.

## ЕТАПИ РОЗРОБКИ ІПР





## ОГЛЯД ПРОЦЕСУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА СКЛАДАННЯ ІПР

Діти приходять у школу з різним рівнем психологічної готовності, різними можливостями та потребами. Адаптаційний період кожна дитина переживає й усвідомлює по-своєму, звикаючи до нових умов, вимог і соціальної ролі. При спостереженні за першокласниками в поле зору вчителя потрапляють учні, в яких виникають труднощі при адаптації до нових умов. Одні з них лише частково пристосовуються до режиму роботи та навчальної програми, інші, маючи індивідуальні психофізичні особливості, не пристосовуються зовсім. При традиційній системі освіти категорія таких дітей утворює групу відстаючих – дезадаптованих. При організації інклюзивного навчання для таких дітей розробляється індивідуальна програма розвитку, яка дозволяє адаптувати освітнє середовище до потреб дитини.

Відтак починається процес індивідуального планування.

Технологія індивідуального планування та впровадження індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами складається з чотирьох етапів:

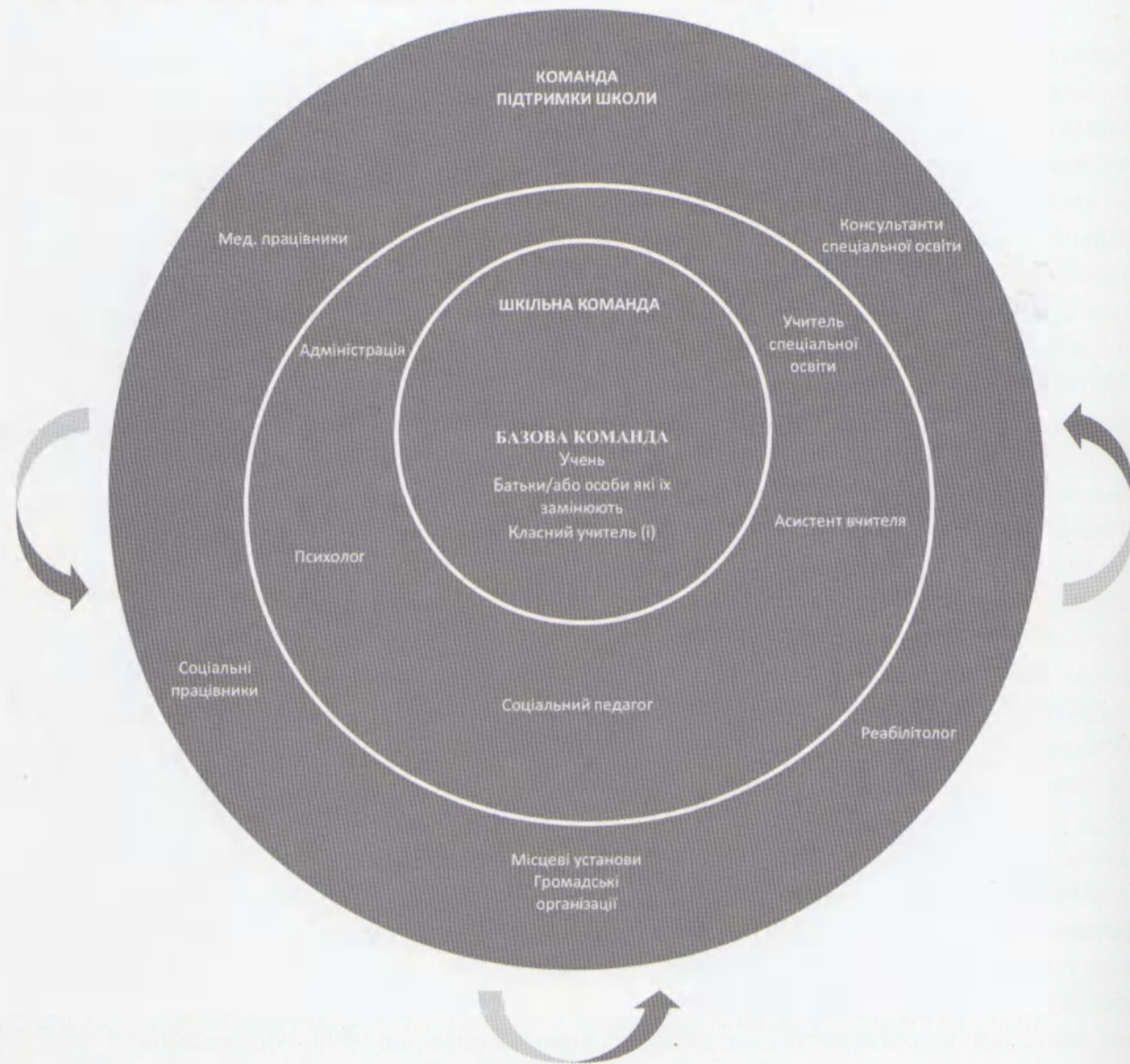
- Вивчення особливостей психофізичного розвитку дитини.
- Планування навчально-виховного процесу та індивідуальної підтримки фахівців.
- Реалізації ІПР.
- Перегляду, оцінки та внесення змін в ІПР.

Не слід ототожнювати індивідуальне планування роботи з дитиною з індивідуальною формою навчання, яка не має нічого спільного з інклюзивним навчанням. Першочерговим залишається завдання максимального включення дитини в усі види навчальної діяльності у відповідності з її можливостями та потребами. Плануючи урок, учитель передбачає, на якому етапі уроку дитину можна включити у фронтальну форми роботи, а на якому – у самостійну чи групову за підтримки асистента вчителя.

Невід'ємним компонентом реалізації індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами є процес оцінювання досягнень учнів у всіх сферах розвитку. У залежності від динаміки розвитку дитини в індивідуальну програму вносяться корективи, щоби зробити процес навчання більш ефективним і гнучким. Щоби забезпечити якісну оцінку, необхідно при розробці ІПР формулювати вимірювані довгострокові цілі та короткострокові завдання, виконання яких є індикатором засвоєння дитиною знань чи опанування певних навичок.



## КОМАНДИ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ





## БАЗОВА КОМАНДА

**Команда підтримки учня** об'єднує людей, які володіють знаннями й навичками для ідентифікації його потреб і подальшого формування та впровадження плану їх забезпечення. Склад команди варіюється залежно від унікальних потреб кожної дитини та наявних ресурсів у школи та/або навчального округу.

- **Базова команда** завжди складається із самого учня, його батьків (одного чи обох) і його вчителя(ів).
- У **шкільну команду** крім членів базової також входять інші працівники навчального закладу відповідно до конкретного випадку.
- Члени **команди підтримки школи**, зокрема клініцисти й консультанти, долучаються, коли членам шкільної команди необхідні поради та практична допомога.

### **Базова команда**

**Базова команда**, в яку входить сам учень, його батьки (один чи обидва) та вчитель(і), відіграє фундаментальну роль у плануванні освітньої програми.

- **Учні** можуть залучити до створення власного навчального плану в різний спосіб. Наприклад, вони висловлюють свої інтереси, уподобання й потреби. Крім того, їм може бути корисно брати участь в обговоренні стратегій і видів діяльності, які сприяють активізації процесу пізнання. Цю інформацію можна почерпнути під час взаємодії та спостережень за роботою на уроці. У такому випадку учню не обов'язково бути присутнім на засіданні команди, якщо це недоречно. Усвідомлення того, що цілі програми відображають власні прагнення дитини, позитивно впливає на її мотивацію на навчання.
- **Батьки** представляють інтереси своєї дитини і через те мають право брати участь у формуванні та впровадженні її програми, а також долучатись до складання її ІНП. Вони надають цінну інформацію, зокрема розповідають про інтереси дитини, її підходи до навчання, пропонують шляхи уникнення потенційних проблем. Існуюче уявлення про учня вони доповнюють



іншими даними, які дають змогу забезпечувати послідовність навчального процесу.

Ще одним важливим аспектом їхньої ролі є те, що вони допомагають дитині вдома закріплювати знання, уміння й навички, передбачені її індивідуальними очікуваними результатами.

#### **Базова команда**

- **Учителі** застосовують фронтальні й індивідуальні (орієнтовані на певного учня) форми оцінювання, щоби з'ясувати рівень засвоєння знань, формування навичок при вивченні даної теми. Така інформація є важливою з огляду на подальше планування. Якщо визначені цілі й завдання не реалізували, командою фахівців проводиться якісна оцінка труднощів, після чого в ІПР вносяться корективи. Щоби забезпечити якісний процес навчання, педагоги повинні орієнтуватись на стиль навчання учня, його вподобання; від-

мічати, які навчальні стратегії в роботі з ним є найефективнішими.

Планування навчальної діяльності здійснюється силами базової команди, у склад якої входять: сам учень, його батьки (один чи обидва), учитель та асистент учителя. Така діяльність завжди має характер співпраці, коли члени команди визначають належні очікувані результати для учня та способи їх досягнення.

При плануванні навчальної діяльності постійно проводиться аналіз поточного рівня знань і вмінь учня, що є підґрунтям для планування вивчення нового матеріалу. Учитель оцінює формування його розуміння та розвиток навичок у кожного учня. Педагог постійно здійснює спостереження й оцінювання безпосередньо під час навчального процесу. Залежно від отриманих результатів він варіює темп роботи, використовує інші матеріали чи методи викладання, щоби дати учню більше можливостей для досягнення успіху.





### Шкільна команда

До складання індивідуальної програми розвитку дитини долучаються інші фахівці школи, які є членами команди індивідуального супроводу дитини (психолог, логопед, спеціальний педагог та ін.). Окрім вивчення особливостей розвитку дитини фахівці шкільної команди дають рекомендації про врахування цих особливостей у навчально-виховному процесі, проводять консультації з батьками та вчителями, проводять оцінку сфер розвитку, які вивчають.

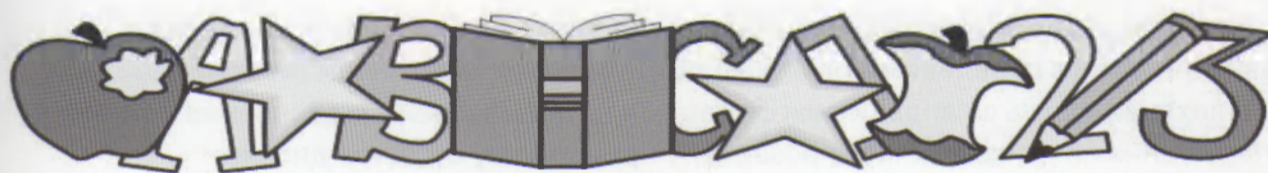
Із цією метою члени шкільної команди збирають інформацію про успіхи дитини та труднощі. Обмінюючись інформацією, вибудовують загальну стратегію навчання й розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Склад шкільної команди залежить від потреб дитини та ресурсу навчального закладу.

Координує роботу шкільної команди представник адміністрації закладу.

## ШКІЛЬНА КОМАНДА

Як правило, це директор школи, який потім може делегувати ці повноваження заступнику й долучатись до засідань команди в разі необхідності.

Так, **керівник закладу** відповідає за формування команди; залучення педагогів та інших фахівців на початковому етапі вивчення дитини та складання індивідуальної програми розвитку, визначення напрямів розвивальної роботи; визначення (спільно із членами команди) необхідної технічної адаптації (наприклад, адаптації туалетних приміщень); визначення і внесення змін у розклад, навчальний план; створення умов для проведення зустрічей членів команди; контроль над розробкою та виконанням індивідуальної програми розвитку, забезпечення проведення зустрічей із членами команди для обговорення виконання індивідуальної програми розвитку та прогресу дитини (щонайменше кожні шість тижнів); зустрічі з батьками для обговорення прогресу дитини.





## КОМАНДА ПІДТРИМКИ ШКОЛИ

До процесу вивчення дитини та планування навчальної діяльності залучаються інші фахівці (олігофренопедагог, сурдопедагог, консультант міської психолого-медико-педагогічної консультації), які не є працівниками закладу. Результати вивчення обговорюються на психолого-медико-педагогічних консилиумах.

Члени команди підтримки школи забезпечують сприяння шкільній команді, зокрема:

- надають додаткові дані за підсумками комплексної оцінки, що дає змогу проаналізувати можливості й потреби учня;
- допомагають при здійсненні необхідних адаптації та модифікації;
- розробляють рекомендації про врахування індивідуальних особливостей розвитку у процесі уроку;
- проводять консультації з педагогами про використання ефективних стратегій навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;
- за потреби звертаються до установ, організацій і служб, які діють на рівні громади.

Консультативний супровід таких фахівців допомагає створити оптимальні умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Такий підхід виводить співпрацю між фахівцями на новий рівень задоволення потреб дітей з порушеннями психофізичного розвитку у природному оточенні дитини.



## СПІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ

Технологія індивідуального планування створює умови для взаємодії фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вона ґрунтується на співпраці сім'ї, персоналу навчального закладу, працівників інших установ, які опікуються питаннями навчання й розвитку таких дітей на рівні міста, району, фахівців місцевих установ та організацій.

Педагогічним працівникам, які працюють з учнями, ця технологія дає змогу:

- обмінюватись інформацією і результатами спостереження про характер навчальної діяльності й поведінки окремо взятої дитини впродовж певного часу та в різних ситуаціях;
- визначати поточний рівень знань і вмінь, сильні сторони, інтереси, потреби;
- визначити пріоритетні завдання, які вирішуватимуться у процесі планування та впровадження індивідуальної програми розвитку;
- відстежувати прогрес і динаміку навчальних показників і звітувати про них.

### Створення сприятливих умов для залучення батьків

Батьки значно активніше долучаються до планування індивідуальної програми розвитку для своєї дитини, коли вони добре розуміють цей процес і є його рівноправними учасниками. Для заохочення батьківської участі у шкільній команді рекомендується:

- створювати комфортне та привітне середовище, в якому батьки почуватимуться впевнено;
- заохочувати батьків до висловлення своїх міркувань про успіхи при реалізації ІПР і побажань;
- цінувати думки батьків, з повагою ставитись до їхніх пріоритетів;
- призначати засідання у зручний для батьків час;
- обговорювати мету засідання та встановлювати порядок денний;
- уникати зайвої термінології.



## КОРИСНІ ПОРАДИ

✓ **Перегляньте рекомендації ПМПК і результати спостереження за дитиною.**

Уважно ознайомтеся з рекомендаціями ПМПК та зверніть увагу на проблеми в навчанні, які спостерігались у дитини раніше. На основі результатів спостережень (чи додаткового вивчення) визначте її сильні та слабкі сторони. Сильні сторони учня слугуватимуть орієнтиром у процесі розробки його ІПР.

✓ **Перегляньте попередні ІПР.**

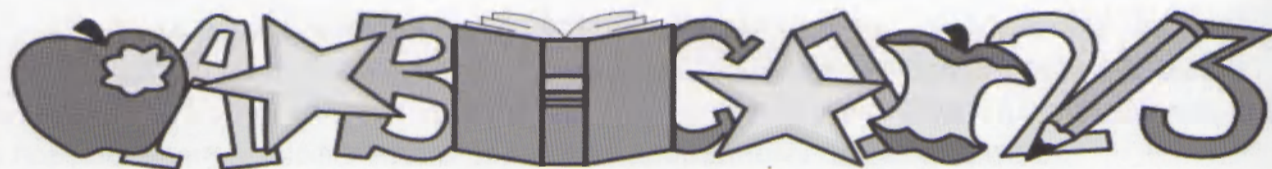
Зверніть увагу на цілі в попередніх ІПР дитини та порівняйте їх з результатами вивчення. За можливості поспілкуйтеся з педагогами, які впроваджували ці ІПР. Попросіть їх розповісти про методи та прийоми роботи, які давали хороші результати або, навпаки, були невдалими. Спитайте, що вони зробили б інакше.

✓ **Поспілкуйтеся з учителями.**

Учителі, які працюють з учнем у поточному році та навчали його раніше, також зможуть поділитись корисним досвідом. Зокрема, про те, які методи навчання ефективні для нього та в яких ситуаціях у нього спостерігалися проблеми. Ця інформація буде корисною у процесі формування змісту індивідуальної навчальної програми для дитини.

✓ **Визначте час і місце засідання.**

Засідання необхідно проводити у зручний для батьків час. Намагайтеся зробити все можливе, щоб забезпечити їхню присутність, навіть якщо знадобиться телефонувати кілька разів або надсилати додому не одне повідомлення.





✓ **Попередня оцінка ІПР.**

Під час складання індивідуальної програми розвитку зверніть увагу на дотримання таких вимог:

- ІПР повинна містити всі необхідні складові, які допоможуть адаптувати освітнє середовище до потреб дитини.
- В ІПР довгострокові цілі й короткострокові завдання чітко пов'язані між собою.
- В ІПР визначено конкретні навчальні стратегії й підходи до навчання дитини з особливими освітніми потребами.
- Під час розробки ІПР використані рекомендації психолого-медико-педагогічної консультації.
- У склад команди входять усі необхідні фахівці, які комплексно розглядають проблему розвитку дитини та розроблятимуть програму з урахуванням особливостей розвитку дитини й відповідно до її потреб.

✓ **Команда з ІПР.**

Індивідуальна програма розвитку розробляється командою фахівців (заступник

директора з навчально-виховної роботи, учителі, асистент учителя, психолог, корекційний педагог та інші) з обов'язковим залученням батьків або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами, та затверджується керівником навчального закладу.

Перше засідання про питання розробки ІПР повинно відбутись упродовж тридцяти днів навчання дитини у школі. За цей час команда фахівців вивчає наявний рівень знань і вмінь учня, її можливості та потреби, фіксує результати вивчення:

- уміння, сильні якості та труднощі, стиль навчання (візуальний, кінестетичний, полісенсорний та інші, особливо якщо один зі стилів домінує), у чому потрібна допомога;

- інформацію про вплив порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією).

Уся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшої розробки завдань.





✓ **Підготовка до засідання з ІПР.**

Підготовка до засідання про питання розробки ІПР потребує значної попередньої роботи. Спеціалісти, які спостерігали за учнем, проводили додаткове вивчення індивідуальних відмінностей і потреб, готують вичерпну інформацію для того, щоб, обговоривши результати вивчення, визначитися із загальними підходами до навчання дитини з особливими освітніми потребами та спланувати конкретні цілі й завдання навчання, надання додаткової підтримки.

У засіданні про питання розробки ІПР важливою є участь директора закладу, який затверджує ІПР. Водночас він повинен мати інформацію про конкретну дитину з особливими освітніми потребами, щоби правильно розподілити наявні ресурси.

✓ **Підготовка проекту ІПР.**

Попереднє формулювання окремих пунктів з різних частин ІПР допоможе заощадити час. Тому до початку засідання доцільно доручати певній особі (наприклад, асистенту вчителя) скласти проект цього документа. Це повинен бути працівник, який знайомий з учнем, знає особливості порушень розвитку дитини та має досвід підготовки ІПР. Якщо ви вирішили використовувати такий підхід, пам'ятайте, що в ньому наголос слід робити на слові «проект». На початку засідання одразу зауважте, що це лише попередній робочий варіант документа, а тому можна додавати, викреслювати, заново формулювати окремі абзаци або навіть переписати його взагалі. Усі учасники засідання мусять усвідомлювати, що це можливо.





✓ **Засідання про питання розробки ІПР.**

**Складання індивідуальної програми розвитку відбувається на засадах співпраці, коли необхідно уважно вивчити кожну ідею та пропозицію.**

Не слід підганяти учасників, створювати атмосферу поспіху. Спеціалістам необхідно уникати спеціальної професійної термінології або при її використанні обов'язково пояснювати значення незрозумілих для решти учасників слів.

- Переконайтесь у тому, що батьки розуміють концепцію та задачу (або задачі) ІПР та усвідомлюють мету самого засідання. Зазначте, що ця індивідуальна програма розвитку адресована тільки їхній дитині, й навіть для учня з аналогічними порушеннями розвитку цілі й задачі будуть зовсім іншими. Саме ж засідання має на меті спланувати індивідуальну навчальну програму для їхньої дитини. Попросіть батьків висловлювати свої пропозиції та міркування про це питання.
- Представте всіх учасників і поясніть їхні ролі в навчанні дитини. Зауважте, що ваше особисте завдання полягає в тому, щоб допомогти скеровувати дії команди в процесі розробки ІПР. Якщо у присутніх виникають запитання, вони можуть поставити їх у будь-який момент, а ви повинні дати точні й вичерпні відповіді.
- Поясніть батькам, що впродовж навчального року регулярно оцінюється ефективність виконання цієї програми. Двічі на рік (за потреби частіше) ІПР переглядається з метою коригування. Зокрема, коли в дитини виникають труднощі при засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу чи, навпаки, виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань. Батьки також можуть вносити свої пропозиції про відповідні корективи.
- Представляючи проект ІПР, зверніть увагу батьків, що це лише початковий варіант документа і вони можуть висловлювати свої зауваження, пропонувати внести додаткові пункти або викреслити існуючі.





✓ **Проведення засідання.**

Мета засідання про питання розробки ІПР полягає в тому, щоби спільно виробити шляхи забезпечення особливих потреб учня.

Цілком імовірно, що для підготовки ІПР дитини знадобиться не одна зустріч. Водночас треба проводити кожне засідання таким чином, щоб воно було максимально продуктивним. Необхідно зосередити увагу учасників на цілях і завданнях ІПР, проаналізувати методи роботи в попередньому році, які дали хороші результати, та обговорити зміни в ІПР на поточний навчальний рік.

✓ **Після засідання про питання розробки ІПР.**

Важливим етапом є підписання ІПР всіма сторонами, які працюватимуть з учнем. Водночас необхідно бути впевненим у тому, що ІПР насправді відповідає потребам дитини.

- Надайте батькам підписаний примірник ІПР.
- Надайте примірник(и) ІПР учителю (учителям), який повинен його впроваджувати.
- Направляйте батькам повідомлення про успіхи учня в досягненні цілей, визначених в ІПР.





- Якщо очікувані успіхи учня при виконанні завдань, визначених ІПР, не досягаються, або якщо є підстави для внесення змін у цей документ, необхідно у стислі строки організувати нове засідання про питання розробки ІПР.

Не забувайте документувати всі ці кроки та супроводжувати їх принаймні короткими записами: коли було здійснено або завершено той чи інший захід, нотатки про розмови з учителями, дати зустрічей тощо. Такі регулярні бесіди слугують для проведення моніторингу учнівського прогресу та допомагають визначити, чи потрібні учню додатковий час і послуги або, навпаки, час і послуги слід скоротити.

✓ **Яку інформацію повинні отримати батьки.**

Після участі в засіданні з ІПР у батьків повинно бути чітке уявлення про таке:

- чому їхня дитина потребує розробки індивідуальної програми розвитку;
- хто надаватиме освітні та спеціальні послуги;
- тривалість послуг;
- методи та періодичність оцінювання;
- періодичність перегляду ІПР та надання інформації про перебіг виконання.





## ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

Методичні матеріали

Укладачі:

Луценко І. В., Заєркова Н. В.

У методичних матеріалах представлено відповіді на ключові запитання, які найчастіше ставлять педагоги, фахівці й батьки при складанні та реалізації індивідуальної програми розвитку, описано різні види команд, які надають підтримку дітям з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього простору.

*Розробка та видання методичних матеріалів  
«Індивідуальна програма розвитку»  
здійснено в межах реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком»  
за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку.*

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попереднього письмового узгодження із проектом «Інклюзивна освіта: крок за кроком».

Наклад 700 прим.  
Комп'ютерна верстка та дизайн:  
ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»

**РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО**

© Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», 2015